

בינת ההלכה

מאת יצחק בירך דסקל - דיין ומו"צ

גליון מס' קיט, פרשת וישלח תשפ"ב

ממון רבינו הגדול רבי מרדכי גרוס שליט"א

תמצית הלכות אקטואליות

ו

[שדה מרדכי פרק יד]

הפקר השמיטה - א

האם יש מצוה להפקיר את השדה

נחלקו הפוסקים, האם הא דכתיב "והשביעית תשמטנה ונטשתה", "כי יובל היא קודש תהיה לכם", האם הכוונה היא שיש להפקיר בפה, או שהיא הפקר מאליה. שיטת הבית יוסף, שיש להפקיר בפה. [ולפי שיטה זו נחלקו הפוסקים באופן שלא הפקיר, האם חייבת בתרומות ומעשרות]. ולדעת המב"ט היא הפקר מאליה. ויש אומרים שאפילו לפי שיטת המב"ט, אין זה אלא כשהיה נוהג שמיטה מהתורה, אבל בזמן הזה שמיטה היא מדרבנן, אין ההפקר מאליה, אלא שחכמים חייבו להפקיר. ויש אומרים שאפילו לשיטת הבית יוסף שצריך להפקיר, הכוונה שיש מצוה להפקיר, אבל גם לבית יוסף כל אחד יכול להכנס לשדה ולקחת פירות, כי התורה הפקירה. ומה שכתב הבית יוסף שחייבת במעשר, היינו הבעלים בלבד שנטלו מהשדה שלהם, ולא אחרים שנטלו מחמת הפקר של התורה.

שדה של אשה ושל קטן ושל גוי

אשה חייבת בכל דיני שמיטה כאנשים, ולכן אפילו לבית יוסף, אשה חייבת להפקיר שדה שלה. שאף על פי שנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, מכל מקום, כיון שעל הפירות שגדלים בשמיטה יש איסור עולם, אשה חייבת. ועוד יש טעמים שנשים חייבות בשמיטה. אבל קטן פטור ממצוות, ולכן קטן שזכה בקרקע בירושה אינו חייב להפקיר, ואפשר שאפילו לפי המב"ט לא חל הפקר על שדה של קטן, כיון שהפקר תורה חל רק על שדה של בר חיובא, ומכל מקום אף על פי שקטן פטור מן המצוות, אסור להקנות לקטן את השדה כדי להפטר מחיוב שביעית, כיון שמבטל רצון התורה. ושדה של גוי, לדעת הבית יוסף אינה הפקר, שהרי אין הגוי מצווה להפקיר, ולדעת המב"ט יש אומרים שהיא הפקר. והחזון איש כתב שאינה הפקר, כיון שאין הגוי מצווה בכך.

הלכה למעשה

הלכה כרוב הדעות שהשדה מופקרת מאליה, אבל כיון שיש הרבה פוסקים שיש מצוה להפקיר, ראוי לכתחלה שיפקירנה בפני שלושה, אף על פי שיתכן שדי לעשות הפקר בלב או בינו לעצמו לכתחלה יש להפקיר ממש בפני שלושה. גם במקומות שהשמיטה היא רק מדרבנן כמו בסוריא או גידולים בבית, יש לנהוג מנהג הפקר. וגם בשדה של אוצר בית דין. ובעל פרדס של אתרוג יכול לבחור לעצמו אתרוגים ולהניח שלט שהאתרוגים הללו בחר לעצמו, ואז מדין גזל מותר ליטול אותם, כי הם הפקר, אבל יש בזה משום עני המהפך בחררה, ואין צריך לפרסם היכן נמצאת השדה שהפקיר, אלא די שהפקיר. וכן עציצים בבית חובה להפקיר. אם חושש מגניבה או נזק, יכול לנעול את השדה ויודיע לכל שהפירות שבה הפקר, והיכן ניתן להשיג מפתח, ולכן עציצים בבית די שיכתוב פתק שהם הפקר, ויש לתאם עם בעל הבית כדי לקחת, ויבואר להלן.